

دار الفنون

حسن و فاضل و لیتنا محمد و عبد

حقوق اقتصادیات

ایکی آبرہہ پر نشر اولیٰ

مذرات

قسم صفوفی :

محله انجمنك كتاب البيوعه عائد تدقيفاني

وقفه دائر بر تدقيق [مياه الدين]
مجله انجمنك كتاب البيوعه عائد تدقيقى [حسين ناهى]

وقفه دائر بر تفتیق
سوک بر مدرک وفائی [بهاء الدین]

قسم افتصادی :

قسم اقتصادی :
قانونه رانیف شرکتلری

و تائیں فہمی :

تورکيا بويوک ملت مجاسى قانويلرى

صاعی قرار نامه لر، مضبوط لر

صالحی قرار نامہ، مضبوط،
حقوق مؤسسہ سی تاریخی [مار دینی زادہ ابوالعلا]

اسٹانہوں - مطبعہ عامرہ

1338-1351

وقفه دائر بر تدقیق

(وقفك ماهیت حقوقیه سیله توسع و انتشاری و اورپا علمای حقوقك وقتی صورت
تلقیده کی خطالری)

اسلام حقوقده بر ماهیت خصوصیه ایله تبارز ایدن و ممالك اسلامیه ده کثرتله
تطبیق ایدیلوب دیگر ممالکده عینته تصادف ایدیلمه یین وقف مؤسسه سی ، مختلف
نقاط نظر دن موضوع بحث و تدقیق اولغه شایان مواد مهمه دندر .

مختلف اسلام مملکتلرنده کثرتله بولنان اوقاف عجبا نه کی اسباب و عوامله
بناءً تأسیس ایدلشدر ، بوعوامل مشترکه نه لردر ؟ بو ، دینك دها زیاده معنویاته
متعلق بر امرینك تطبیق می ویا بر احتیاج اجتماعی نتیجه سی میدر ؟ بویله بر مؤسسه
حقوقیه اورپا عالم حقوقده موجود میدر ؟ اوقاف ، اقتصاد نظریاتیه نصل
اوبوشه بیلیر ؟ اورپا علمای حقوقی وقتی نصل آکلا یورلر ؟ والحاصل ، بر کله
ایله ، وقفك نظریات حقوقیه اعتباریه موقعی و قیمتی نه در ؟

ایشته وقفه دائر شایان دقت بر طاقم مسئله لر که بوراده بونلردن بر قسمك
تدقیقه جهد ایده جکم .

وقفك ماهیت حقوقیه سی . — وقف بر عقد حقوقیمیدر ؟ یا خود تصرفات
بیضه حقوقیه دن بر تصرفی ویا عبادت ماهیتده بر امر دینی میدر ؟ حقوق اسلامیه
لسانده وقف ، منافعی عمومه عائد اولوق اوزره بر عینك اصلی مؤبدأ حبس ایتمکدر .
بو تعریفه نظراً وقف ، ملکده بر تصرف بیسطن عبارت دیمك اولویور . ملکده کی
تصرفاتك كافة انواعی مطلقاً اشکال عقدیه دن بر شکل تحتندة تحدت ایتمز . بعض
بیضه تصرفلر واردر که بر عقد ماهیتده دکلدر . تصرفاتك بر قسمی ده معاوضات
و عقود قیلندندر . وقف بونلردن هانکیسنه داخلدر ؟ .. کتب فقهیه ده وقفك
شرائط انعقادندن بحث ایدیلیر . شرائط انعقاد آنحق بر عقدده تحری اولونه بیله جکمه
نظراً وقفك ده بر عقد اولمی لازم کلیر . حال بوکه انعقاد تعبیری حقوق اسلامیه ده
ایجاب و قبولك بروجه شرعی یکدیگرینه تعلقی افاده ایتمکله برابر بعضاً علی الاطلاق
بر فمك ، بر امرك وجود و تحقق معاسنه کلیر . وقفده انعقاد بوایکنجی معنی ایله
قوللانیلمشدر . وقفك انعقادی دیمك وقفك وجودی دیمکدر . وقفك بر عقد

اولدیفنه دلیل شودر که هر بر عقدده موجود اولان طرفین بوراده موجود دکدر .
 وقفده یالکیز بر طرف واردر . واقف ، مالی وقف ایتمکله وقف تحقق ایدر
 وموقوف علیہک قولاً و یا فعلاً قبولی شرط دکدر . حتی وقفده تسلیم وقبضکده
 شرط اولسی مختلف فیه اولسنه نظراً وقفی تبرعات انواعندن عد ایتمکده ممکن
 اولماز . تبرعاتک تمامیتی قبضه متوقف اولدینی حالدہ فقہادن بر قسمک واز جمله امام
 ابو یوسفک رأینجه وقفده قبض شرط دکدر . و بناءً علیہ وقفک تمامیتی قبضه
 افتقار ایتمز . بویله اولنجه وقف ماهیة بر عقد اولدینی کی تملیکده دیمک دکدر .
 علی العاده بر اسقاط حقدر ، ملکدن بر اخراجدر یعنی بسیط بر تصرفدر امام ابو یوسف
 وقفی بر اسقاط حق ماهیتده تاقی ایتدیکی ایچون وقفدن رجوعک صحتی تجویز
 ایتمه مشدر .

وقفک ماهیتنی تعیین خصوصنده دیگر طرفدن امام محمدک سرد ایتدیکی نظریه
 واردر که بوکانظراً وقف تملیکی متضمن و بناءً علیہ صدقه ماهیتده در . وبوسیله در که
 وقفک تمامیتده تسلیم وقبض شرطدر . امام ابو یوسف تکثیر وقف طرفداریدی ؛
 وقف ایچون موجب سهوات اولایله جک افکار و مطالعات سرد ایتمشدر . وقفی
 ساده جه بر اسقاط و ملکدن اخراج دیه تلقی ایتمیسه بوندن نشأت ایله مشدر .
 بو طرز تاقی نک نتیجه سیدر که امام مشار الیهک رأینجه مشغول و یا مشاعک وقفی
 جائزدر . امام محمد کوره وقفک تمامیتده قبض شرط اولمقله مشغول و یا مشاعک
 وقفی جائز اولماز . فروعه کی اختلافات هپ بویکی مبدأه کی اختلافدن تکون
 ایدر .

وقفک صورت ظهوری و تاریخیچه سی . -- اکثر فقها وقفی تمامیه بر مؤسسه
 اسلامیة عد ایدر لر و قبل الاسلام معلوم برشی اولدیفنی سویلر لر ، حتی امام شافعی
 (لم یحبس اهل الجاهلیة فیما علمت وانما حبس اهل الاسلام) دیمشدر لر . مع هذا
 قبل الاسلام هر بلر نزدنده اوزمان مؤسسات دینه سنک بعض خدماتنه مؤیداً هاند
 قالمق اوزره بعض اموالک تخصیص ایدلدیکنی تدقیقات تاریخیه کوسه تر مکده در .
 بنوع امواله (اموال محجره) تعمیر اولنوردی . فقط بو اموال محجره نک حقوق
 اسلامیة میانده کی وقفک تاریخی بر اساسنی تشکیل ایتدیکی ادعا اولنه ماز .
 بخارینک (۱۹۴ ده تولد و ۲۵۶ وفات ایتمشدر) مجموعه معتبره سنده نقل

و روایت ابتدائی بر حدیث وقف مؤسسہ سی حضرت پیغمبرہ قدر چبقاریر :
 حضرت عمر ، (خیر) دہ کی اراضی سی رضای باری بی استحصال ایدہ جک وجہلہ
 فصل استعمال ایدہ بیلہ جکئی جناب پیغمبردن استفسار ایتش وشو جوابی آماشدی :
 (ان سنت حبست اصلها وتصدق بشعرها) بوحدیث شریفہ بناءً اوزمان وقفہ
 صدقہ تعمیر اولنوردی . وقف تعمیری ایکنجی قرن ہجریدہ استعمال ایدلمکہ
 باشلامشدر . اسلامدہ واقع اولان ایلمک صدقہدہ یعنی وقفہ اختلاف ایدلمشدر
 بعضیلری اسلامدہ اولان صدقہلرک برنجیسی رسول اللہک حوائط سیمہ سی ایدی .
 بوندن صورکرا یدنجی سنہ ہجریہ : عمر ابن الخطبک (منع) نامندہ کی صدقہ سی ایدی
 دیمشدر . بوجہتلر حقندہ فضلہ تفصیلات ایچون ابوبکر احمد بن عمر الشیبانی نک
 (احکام الاوقاف) نہ ویا محمد حمدی اقدینک (ارشاد الاخلاف فی احکام الاوقاف)
 نامندہ کی آریہ مراجعت اولونمالیدر .

بوجہت ، یعنی وقفک منشأ اصابی مسئلہ سی بویلہ تاریحاً ثابت اولدینی حالہ
 بعض اوروپا مؤفلرلی وقفک روما حقوقدن اقتباس ایدلمش اولدینی مطالعہ سندہ
 بولونمشدر . ازجملہ وقفہ دائر نشر آثار ایدن اوروپا مؤفلرلرندن غاتہ شی Gatteschi
 شوفرکرده بولنیور :

وقف مؤسسہ سی ، دیگر بر جوق اسلام مؤسسائی کی (Main-morte)
 و (Emphytéose) اصولاربنہ واقف اولان رومالیرہ تابع افوامدن اقتباس ایدلمشدر .
 فی الحقیقہ بومؤسسہ روما حقوقک (Res-sacrée) سنہ بکزیور روما حقوقک
 (Res-sacrée) دیدیکلری شیدن کیمسہ استفادہ ایدہ من . واو کیمسہ یہ عائد دکلدر .
 رومالیرک (Res-sacrée) لری مسلمانلرک اک زیادہ محل اوقاف اولان جامعلرینہ
 بکزر ہر نہ اولورسہ اولسون حضرت محمد کرک اولجہ موجود بریشی طائیش
 و تأییدایلمش و کرک وقفی یکیدن کندیی وضع و تأسیس ایتش اولسون ، ہر حالہ
 شوراسی محققدرکہ او ہونی سادہ بر نصیحت عبادتکارانہ شکلندہ یامشدر . دیگر
 طرفدن پیغمبرک وقفہ دائر اولان حدیث شریفی آنجق وقف شرعی یہ عائددر .

وقفک اساساً ملی و محلی بر مؤسسہ اسلامیہ اولدیفنہ بالادہ نقل ابدیلن حدیث
 شریف و امثال دلات ابتدائی کی قبل الاسلام وقفہ بکزر بر مؤسسہ مایہ نک

موجودیتی ده تدقیقات تاریخی در مفهوم اولمده در . بوحقایق تاریخی فارسیسند
وقفك روما حقوقدن اقتباس ایدلمش اولدیغی یوانده کی مصالحات فحمت واصابتدن
محروم تلقی ایدلمك الحجاب ایدر .

غانه شی وقفدن باشقه بر جوق اسلام مؤساتك دهاروما حقوقدن
اقتباس ایدلمش اولدیغی بیان ایدیور که بو آریجه شایان بحث و تدقیق در . غانه شی نك
نقل ایتدی که قمره نك صوك جمله شی ده شایان دقتدر : بوجه وقفك اساساً بر
مؤسسه اسلامیة اولدیغی کوستر مکه برار وقفك شرعی و عادی دیه بر تقسیمه تابع
طو تولدیغی ده بیان ایدیور . بویه بر تقسیم حقیقه موجود میدر ؟ وقفه دائر ایلک
اثر لری تألیف ایدن فقههای مجتهدینک کتابلرنده بویه بر تقسیمه تصادف ایدلر .
وقفك حقوق سلامیه نظر نده بر و دائمی ماهیتی وارد در که طاعته و خیر اجتماعی به
متعق بر تصرفدن عبارتدر . فی الحقیقه صوکرالری وقف ماهیت اسلامیة سندن
جیقار یلهرق باشقه مقصدلره خادم بر عقد حاله کترلشددر ؛ اسباب خلقة تاریخی نك
تأثیر یله تکیون و بر عصر ایقاف احداث ایدن وقفلر ، بومؤسسه خیریه نك یکی بر
اصول وراثت ، احکام حقوقیه اسلامیة نك دائره سندن قوتولمه میال بر وصیت
شکلنده تطبیق ایدلدیکنی کوستریور . مصادره اموالک مباح عد ایدلدیکی دورلرده
وقف ، املاک ایچون بر بناء نجات کی اعتبار ایدلمش ، حقوق ملکیتی تأمینیه خادم
بر مؤسسه حالی آلهرق ملکیتک حامیسی اولمشدر . دیگر طرفدن بونوع اوقافک
تکونی صمیمی بر امر دینی ایقاسی مقصدینه معطوف دکلدی ؛ اکثریا ، واقفک
حیاتنده کندیسنه و وفاتنده اولاد و احفادینه مشروط ایدی : او بر مؤسسه دینی
دکل ، دها زیاده بر مؤسسه اقتصادی ماهیتی آلمش اولیوردی . بوسیلوله بونوع
اوقافی مادی اوقاف عداجتک ممکندر . فقط اونلرک مادی اولسی ، شرعی اولماسی
انتاج ایتمز . اوقافه دائر وضع احکام ایدن فقههای عظام وقفك ، واقفه و اولادینه
مشروط اولسی اساسی قبول ایتملرد . متخالف المقصد اولان بو وقفلر عینی
احکام حقوقیه تابعدر .

موراجا دوسون Monradja d, Hosson (دولت عثمانیه نك عمومی نابولسی
Tableau général de l'Empire ottoman) نامنده کی ارنده وقتی (حلبی به عطفاً)
اوجه تقسیم ایدیور : برنجیسی جامعلرک اوقافی احتوا ایدر . بونلر ملک اموال

دینیه سی تشکیل ایلر . ایکنجیسی فقرایه معاونت و خیر عام اساسلری تأمین ایتک
اوزره تأسیس ایدیلن و قفلردر . اوچنجیسی اوقاف عایدیه در که جامعلرک تعمیر
واجبانه مخصوصدر .

غایه شی (Gattéschi) بوتقسیمی ایکییه ارجاع ایدیور : وقف شرعی ، وقف
عادی . وقف عایدیه انتفاع ، ملکیتدن آیرلشددر . و بونده فعل عبادته عائد
(اصل ملکیت Dominiium direct) ایله (ملکیت نافع ، حق انتفاع Dominium
util) ی فرق و تمیز ایتک ممکندر .

بویله بوتقسیم اساساً موجود اولماقله برابر تطبیقات نظامیه ده بوفرک و جودنی
قبول ایدن احکامه تصادف ایدلمکده در . بزده اوقافک ضبطی و بر نظارت تودیی ،
بعض اوقافک مستثنی عدولتمی بویله بر تفریقدن نشأت ایتش اولاجقدر . مصرده
بوفرک بر جوق مواد قانونیه ده وبالخاصه محکمه لره دائر اولان نظامنامه نك ۶۲ نجی
ماده سنده نظر اعتباره آئمشدر .

خلاصه وقف ، اساس وضعنده تأسیسات دینیه وجوده کتیرمکه ، خیر عامی
تأمین ایتک خادم بر عبادت و طاعت ماهیتده اولقله برابر بالآخره بومقصددن متباعد
دیگر مقصدلرک تأمیننه واسطه اولاجق بر مؤسسه حقوقیه حالنی آلمش و بوایکنجی
نوع و قفلر یاواش یاواش عادات اسلامیه یه نفوذ ایتمشدر . بعضاً برواقف ، وقف
ایتدیکی اموالک ایرادلرندن بر قسمی بر امرخیره تخصیص ایتکله برابر قسم مهم
متبایسنی کندی اولاد و احفادیه شرط قیلار ، بوضورتله وقفک اساس وضعندن
تباعد ایتمکله برابر کندی مقصدینی ده تأمین اید دی . آنلره بوضلاحیت ویرلمسیدی
اسلامیتک وقفندن بکله دیکی منافع تحقق ایدمه زدی . اموال و جهاز دینی نك چو غالمسنی
کورمک آرزوسی ایلك خلیفه لرایله ائمه مذهبی بوباید مساعده کارانه احکام وضعنه
سوق ایتمشدر : وقف مؤسسلری کندی ارزو واراده لرینه کوره موقوف علیهلری
تعین ایتک اقتدارینی احراز ایتدیلر .

اسلامیتک وضع ایتدیکی احکام جدیده وراثته هنوز آلیشامایان و اشکال قدیمه
وراثته هنوز مربوطیتلری زائل اولمایان کیمسلر ا و ن بواصول وقف پک موافق
کلیوردی . زمانک بوتمایلاتی قارشیسنده فقها بواصولک مشروعتنی آتملیمده تردد

ایتمدیلر . و اصولك بعض كره احكام ارثیه دن مستفید اولانلرك حقوقی اخلال
ایتمدیكى انكار اولونا ماز : بوشكلمده وقف ، مسلمان اصحاب املاك ایچون ، املاكی
انتقال ارثیدن قورتا مقی و زوجیه سنك ، والده سنك ، قیزلرینك حقوقه تجاوزله
بتون ماملکی احفاد ذکورینه حصرا تمك واسطه سی اولمشدر . حتی بواحكامك
موجودیتی دركه بعض اوروپا مؤلفلرینه وقفی بکی بر مؤسسه وراثت کبی کوسترمشدر .
بوجهتی آئیده تدقیق ایده جکمز .

وقفه دائر احكام اول امرده ائمه اربعه نك برنجیسی اولان امام اعظم حضرتلری
طرفندن فقه الا کبر نامنده کی اثرنده تنظیم و تنسیق ایدلمش و بونی متعاقب امام مالک ،
امام شافعی و نهایت امام احمد بن حنبل طرفلرندن وقف حقنده احكام مخصوصه
وضع و تدوین ایدلمشدر . استاد اعظمك شاگردلری امام ابو یوسف و محمد الشیبانی ده
و آف مسائلنی تدقیق و تعمیق ایدره رك بعضاً مبادیده و اکثریا فروعه ده بکدیگره
مخالف احكام و قواعد وضع ایتلمشدر .

مذاهب اربعه مؤسسلریله اولنرك شاگردلری وقف حقنده ، قرآنده تفسیری
ممکن اولان و خلافتیه حرکت قابل اولمایان صراحت مخصوصه یه تصادف ایتمدیلر .
وقفك دلیل تقلیدی بالاده نقل اولنان حدیث شریفدر . قرآن کریمده وقفه متعلق
بر نص موجود دکلدر . وصیته دائر اولان آیت کریمه نك دلالت طریقیه و وقفده
شامل اولدیغنی ادعا ایدنلر بولنمشدر . فقط فقهانك بومسئله ده استناد ایتدکری
دلیل نقلی مذکور حدیثدن عبارتدر . حدیث شریف صدقه مؤبده نك مشروعیتی
کوسترمکده اولوب احکامی شامل اولدیغندن وقف حقنده کی احکام تمامیه ائمه نك
اثر ابداعیدر و بوسبیلهدرکه كرك ائمه اربعه و كرك اولنرك شاگردلری آراسنده
وقف مسائلنده چوق درین اختلافات حاصل اولمشدر . ائمه اربعه ایله شاگردلرندن
هر بریسی ، بومؤسسه جدیده نك مبادیسنی تأسیس ایتمکه چالیشیرکن ، کندی
فکرینه کوره مطالعاته کیریشمیشدر یا لکمز مذهب حنفی نظر اعتباره آئینسه بیله
کورولورکه مؤسس مذهب ابوحنیفه نك باشلیجه شاگردلری اولان امام ابو یوسف
و امام محمد هم استادلریله ، همده کندی آرالرنده دائمی باختلاف حالتده بولنمشدر .
ابوحنیفه یه کوره وقف بر عقد غیر لازمدر . امام ابو یوسف ایسه وقفی بر عقد لازم

عد ایدر اونك وضع ایتدیكى احكام ، زماننده تهالكه مظهر قبول اولمشدر . زیرا
بوقواعد بروقف تأسیس ایتك ایستین کیمسه نك منافعه موافق بولنیوردی . امام
محمد ، استادى ابو یوسفك شوقواعد حریت پرورانه سی علیه نه قیام ایتمشدر . زیرا
او ، صوك درس لرند بولوندینى امام مالکك افکار محافظه کارانه سیله مشبوعدی .
امام ابو یوسفه وحتی بعض کره امام ابو حنیفه نك پك فضله عقلی ونظری بولدینى
نظریاتیه هر آن مجادلده بولونمشدر .

وقف خصوصنده کی شو اختلافات نظر اعتباره آیتسه فقهای عظامك متنه
استاد ایتدکری زمان کندی فکر لرینه ، دائما مسائل ومشکلاتی دلائل عقلیه
وقلبه ایله وانجه لکله ، فراست ومهارتله حل ایتك خصوصنده کی مقررط غیرت لرینه
نصل واسع بزمن جولان ویردکری و هر بریسنك حتی اك صلاحیتدار
خصم لرینك بیله فکر لرینی نظراعتباره آلمدن ، منطق اولمقدن زیاده مفیدکورون
شیئی تعام ایتدکری کورولور . نصك فقود واینا کافی اولدینى محلمرده بو اختلافات
دریسته شیر .

درت بویوك امام نقاط مهمده مختلف الافکار اولمقله برابر وقفك تأسیسی
تسهیل ایچون ، قانون وراثتی اعتباردن دوشورمیه جك وبر فرضیه ایله قانون
وراثت برطرف ایدیلهمیه جك ، اونك احکامندن صیریلق تمکن اولمیه جق صورنده
بعض چاره لر ، تدبیرلر اتخاذ ایتمشدر . مثلا واقفك وقف ایتدیكى مالدن درحال
کفید ایتمی اساسی وضع ایتدیلر . بوضورنده وقفده من له الانتفاع اولانلرك
درحال مال وقفه وضعید ایتمی و واقفك ، کندیمی طرفدن حبس و وقف
ایدیلن مالدن استفاده ایدمه سی قاعده اتخاذ اولندی . بوندن باشقه وقفیه نك
قاضیلر طرفندن تسجیلانی لازم عد ایتدیلر حتی امام مالک واقفه برنجی درجه ده کی
اولادینی وقفدن استفاده ایتدیرمك صلاحیتتی ویرمه مشدر . فقط انسانلری وقفه
تشویق ایتك حسیله متحسس ومشبوع اولان امام ابو یوسف مؤسسه نك توسعنه
مانع اولایله جك هر شیئی طی والفا ایتك طرفداریدی . حتی واقفك فعلی کف
یدینی غیر مجبوری عد ایتمشدر . بوضورنده واقف مال محبوسه ینه صاحبی اولمق
اوزره قالیوریعی واقف براصر خیر وجوده کتیره رك ، طرز حیاته خلل کترمه دن ،
ماملکینی تنقیص ایتمه دن ، هم وقفده من له الانتفاع اولانلرك شکران ومتنی ، همده

مکافات اخرویہی قازانیور . ابویوسف ، بوندن باشقہ حاکمک تسجیل ایتمک صورتیلہ وقفہ مداخلہ سنک پک ضروری برشی اولمیدیغی بیان ایتدی . بو فکر ممالک اسلامیہ نیک برقسمنده غیر مصرعی و برقسمنده جاریدر . ممالک عثمانیہ ده بو اساس تعقیب ایدیلیور ، یعنی تسجیل شرط اتخاذا ایدیلیور . جزایر ده ایله اوقافک طقوزده اولی شاهدلر حضورنده اتمام ایدیلیور . ابویوسفک بو نظریہ سنہ کوره وقف اظهار آرزودن باشقہ برشی دکلددر . دیمک اولور . شومہ مطالعاته ، مذهب حنفینک ، بتون اولاد واحفادک موقوف علیہ یاییلا بیلہ جکنه دائر اولان مساعدہ سی ده علاوه ایدیلہ جک اولورسه وقفی ییکی بر مؤسسہ وراثت کبی کوسترمک ایستہ نیلرک ادعاسی کسب قوت ایتمش اولور . مع هذا وراثتله وقف آراسنده اساساً و حقوقاً موجود اولان فرقلر بونلرک آیری آیری برر مؤسسہ اولدقلرینی واضحاً اراشه ایدر .

مجتهدین فقہادن بعضیلری بوشکلده وقفک مشروعیتی انکار ایتمشلردر قاضی شریح دیورکه : « الله طرفندن تأسیس ایدیلن قانون وراثتہ مخالف بروقفک وجودی قبول ایدیلہ من . »

ابویوسفه معارض اولان مجتهدین ، شریح قدر ایلری کیتمه مکله برابر امام مشارالہک ، کندی افکار حقوقیہ لرینہ موافق بولمادقلری مبادیسہ بتون قوتلریلہ هجوم ایتمشلردر . امام محمد ، ایکی معلمک ، ابوحنیفہ ایله امام مالکک فکرلریلہ مشبوع اولارق ، وقفہ ادخال ایدلمک ایستہ نیلن بدعتلری رد ایتدی . فقط بو بدعتلر واقفلرک ایستہ کلدیکندن ، زمانک دیگر مجتهدلری طرفندن هجومه معروض قالمقلہ برابر مظهر قبول اولدیلر . واضع احکام اولان مجتهدین مبادی واساسانہ دائر مجادلات و مناقشاتده بونلورکن مسلمانلر ، کاملاً ، ابویوسفک اجتہادی قبول و تطبیق ایدرلردی . اوصورتله که نہایت بو فکر برامر واقعله تأید ایتمش اولدی . ابویوسفک ماہرانہ نظریاتی و انجہ لکلی زمانک احتیاجات و تمایلاتہ توافق ایتمشدی .

۳ . وقف عادینک توسع و انتشارینی مستلزم اولان احوال . - وقفک تاریخچه پسندن ، پک عمومی برنظرلہ ، بحث ایتدکن صوکره شیمیدی ده وقف عادینک سرعتله توسع و انتشارینی مستلزم اولان احوال و اسبابدن بحث ایدہ جکمز . بواسباب متعدد در . اولا شوراسنی تحطرا تیک ایجاب ایدرکه صدر اسلامده کی

مسلمانان شریعت اسلامیه نک وضع ایتدیکی احکام جدیدہ حقوقہ ایله کسب استیناس
ایده بیلیمک ، اسکی ملی عنعنات ایله تقرر ایدن احکام وقواعددن بردن بره اورا قلاشماق
خصوصاً لرندہ آرزوق مجاهدانده بولونمغه ، یکیلکی قبول ایدیورمکده کی مشکلاتی
اقتحام ایتمه مجبور اولمشلر واحکام حقوقیه مساعد اولدجه عنعنات قدیمه ایزلرخی
محافظهیه دوام ایده کیشلورد . هر ملک عالم حقوقیسنده کی دوره انتقالیه سنده تصادف
ایدیلن بوحال یک طبیعی و ضروری الوقوع تلقی ایدمک ایجاب ایدر . تاریخ حقوق
بونی اثبات ایده بیلجک وقایع وحادثات ایله مالیدر ایشته بومیل ماضینک سؤیله درکه
ایکنجی و اوچنجی عصر هجری ده ابویوسفک حریت پرورانه افکاری قبول عامهیه
مظهر اولیور و تطبیق ایدیلوردی . وقف حقنده وضع ایتدیکی احکام متجددانه ،
قدیم احکام و عنعناتی اونونامایان کیمسه لک بومیللرخی اوقشایوردی : قبل الاسلام
قادین ، وراثندن خارج قالوردی . عربلرک رجوق عادات واحکام اقتباس ایتدکلری
عبرانی حقوقده کندن ده شدید بر صورتده قادین ، محروم وراثت ایدی .
حضرت محمد قادیتره نظام ارثیده بر حصه قانونیه ووروب اولنری صنف وارثینه
یوکلته رک یکی بر حقوق وضع ایتمش اولیوردی . بر حقوق وضع السهی اولدیغندن
مناقشه و تغییر ایدیله مزدی . فقط اوقافه دائر وضع ایدیلن احکام ایله عائله رئیسنه ،
حیاتنده ابکن اموالی کندی پاتریموانندن (Patrimoine) عهدہ حقوقیه سندن
چیقارمهیه و بصورتله احوالده وراثتک جریان ایتمه مسنی تأمینہ خادم بر واسطه ویرلدی
دها طوغروسی موجود اولان بو واسطه دن اصحاب املاک استفاده ایتک یولنی
بولدیلر . وقف عادی ایسه بوسیله مظهر توسع وانکشاف اولدی .

مؤسسه وقفک حسن قبولنی منتج اولان ایکنجی سبب واقفه املاکنی
مصادره دن قورتارماق امکاتی ویرمسندن عبارتدر . انتفاعی ملکیت محضه دن یعنی
رقبه دن آیروب بوملکیتی ، اوکنده اک بویوک مأمورلرک بیله سرفرو اولاجنی بر
مؤسسه عبادت ترک و تخصیص ایتکله بر غیر منقولک صاحبی اموالک منفعتنی کندیسنه
واحفادینه تأمین ایده بیلوردی .

وقفک قبول وانکشافه بادی اولان بواکی سبیدن ماعدا واقفه تأمین ایتدیکی
دیگر منافع اوننی بویولده تشویق ایتمش اولیوردی : وقف واقفک مؤخرأ حادث
اولان دیونندن دولای علیهنده واقع اولاجق تعقیبات عدلیه دن کندیسنی مصون

بولند پردی . زیرا بر وقف ، اوزرنده هیچ برداینك ادعای حقوق ایدمیه جکی بر مال ایدی . كذاك وقف مالی ، شفعه حَقْنَك محل تطبیق اولمقدن قورتاد پردی . نهایت واقف ذكور و اناث اولادینه متساویاً اموال ترك ایتك ، انتقال ایدمیه جك حصه لر ی ایستدیگی كبی تعیین و تثبیت ایتك اقتدارینی احراز ایتمش اولویوردی .

والحاصل مسلمانلر بدایت امرده وقفی بر امرخیر كبی تلقی ایتدیلر ، بالاخره اونی مصادرات کیفیه به قارش بر سپر ، حصص انتقاليه بی اراده ذاتیه كوره تعیین ایتدیره ببله جك برواسطه كبی قوللاندیلر . بونكه برابر وقفی بکی بره مؤسسه وراثت كبی تلقی ایتك ممكن اولمديغنی آنیده ایضاح ایدجكر .

۴ . وقفه دائر وقفه حنفینك باشلیجه آثاری .

وقفه دائر تصنیفانده بولان مجتهدین فقها ، اثرلرنده وقف احكامندن بحث ایتشلردر . امام اعظمك فقه الاكبرندز صوكر امام ابو یوسفك (آداب القاضی) نامنده كی اثری كییر . محمد الشیبانی بر جوق اثرلر بر اقمشدر كه اك مشهورلری جامع (الكبير) و (جامع الصغير) در .

بولنردن ماعدا آثار مشهوره شونلردر :

شمس الائم ابو بكر السرخسینك (المبسوط) آدی اثری .

برهان الدین محمد بن احمدك (المحيط البرهانی) سی .

علاء الدینك (تحفة الفقها) اسمنده كی اثری .

برهان الدین علی بن ابوبكرك (الهدایه) سی .

امیر كاتب بن امیر عمر ك (الكفایه) سی .

كمال الدین محمد السفالك (فتح القدر) ی .

عبدالله بن مسعودك (الوقایه) سی .

شیخ ابراهیم بن محمد الحلبيك (الملتقى بالبحر) ی .

محمد الحزقینك (الدر المختار) ی .

شیخ ابن عابدینك (الرد المختار) ی .

عمر حلمی افندیك تركجه اولارق (احكام الاوقاف) ی .

محمد حمدی افندیك كذا تركجه (ارشاد الاخلاق في احكام الاوقاف) ی .

۵. اوروپا مؤلفین حقوقہ سنک وقف حقنہ کی مطالعہ لری . - حقوق اسلامیہ دائر تالیف آثار ایدن اوروپا علمای حقوقدن بعضیلری وقفی یکی بر مؤسسہ وراثت کبی ، بعضیلری ایسہ وصیت و ہبہ حکمنہ بر عقد کبی تلقی ایتشملر ، بعضیلری دہ وقفی فرا سہ حقوقہ کی بعض عقدہ تشبیہ ایتشملردر . اونلر وقفی مطالعہ ایدر کن غرب منظومہ حقوقہ سی دستورلرینک تاثیر اتندن آزادہ قالہ میہرق شرق حقوقی کندی عدسہ علمہ لریلہ مشاہدہ ایتش اولدقلرندن حقوق اسلامیہ نقطہ نظرندن بعض خطالره دوشملردر . وقف خصوصندہ اولدینی کبی دیگر برچوق مسائلدہ بر اوروپا حقوق عالمی ایچون الک مهم مشکلات ، کوچوکدن بری علی العموم حقوق حقنہ ایدن یکی معلوماتدن تجرد ایتکدہ وقوانین غربیہ نک اساساتی تشکیل ایدن نقاط نظرہ کورہ دکل ، اسلام حقوقک اساساتہ کورہ محاکمہ ایتکہ موفق اولمقدہ در .

اسلام حقوقی تدقیق ایدیلیر کن اکثریا ، گویا یکدیگریہ مشابہ ایکی مؤسسہ آراشدہ کی عوامل مقایسہ دن بری اولارق روما حقوقہ اوندن نشأت ایدن قوانین نظر اعتبارہ آنبور . فی الحقیقہ ، بدیدر کہ بر قومک قوانینک اصل سبب موجودیتی حیات اجتماعیہ سندہ کی احتیاجات اولدینی و بواحتیاجات انسانلر ایچون آز چوق مشابہ بولوندینی جہنہ یکی واسکی مختلف قوانیندہ بعض مرتبہ مماثلت و مشابہت بولونہ بیلیر . بومشابه جزئیہ هیچ بر زمان قوانین مختلفہ اساسات و احکامنک عینی اولسنی انتاج ایتیز . بناء علیہ اسلامیہ خاص بعض مؤسساتک مہیتنی آکلامق ایچون روما حقوقدن استدلالاندہ بولونمق خطالی بر بولدن کیتمک دیمکدر . فقہای مجتہدین اوزمان ہر طرفہ انتشار ایدن روما حقوقی طائیش اولابیلیرلر ؛ فقط بومعرفت ، هیچ بر وقت حقوق اسلامیہ نک منابع اصلہ سنی ترک ایلہ احکام حقوقہ یی باشقہ طرفلردہ آرامغہ بادی وسائق اولمامشدر : بوسیلہ در کہ حقوق اسلامیہ دائما تمامیلہ اصلی بداعی (Original) برماہیتی حائر قالمشدر .

بوجہت لری شویلہ جہ قید ایتدکن صوکر ا اوروپا مؤلفین حقوقہ سندن بعضیلرینک وقف حقنہ کی صورت تلقیرینی و بوتلقیاندکی خطاری کوسترمک مناسبدر .

مؤلفیندن غاتشی Gatteschi (ملکیت اراضی ، فراغ باوقا و اوقاف حقنہ تابع) (Etude sur la propriété foncière, les hypothèques et les Wakfs) نام

اثر نده (Emphythèose) دن مقنن اولدیغی بیان ایدر . وقف بلا بدل و وحید الطرف بر عقد در حال بوکه Emphythèose بدل ایله وثنائی الطرف بر عقد اولدیغی جهتله بوفکر قبول ایدیله مز . فی الحقیقه وقف ، بعضاً Emphythèose [*] دنیلن عقده پک مشابه بعض عقود تولید ایدر . (حکم ، اجارتین کبی) فقط بو مشابهت بالذات وقفه موجود دکلدیر .

دیگر بر طاقم مؤلفار وقف ایله اسکی فرانسر حقوقک وصیت ، هبه ، وکالت عقودی آراسنده بر مشابهت مشاهده ایتشلردر . بو مختلف مؤسسه لر وقف ایله متعدد نقاط مناسبت اراهه ایده بیلرلر ؛ فقط شونقاط مشابهت یاننده وقفی مؤسسات مذکوره دن صورت مطلقه ده تفریق ایدن و وقفه برخاصه بداعت ویرن اختلاف نقطه لری ذکر ایدیله بیلر .

جزایرلی حقوقی شهر (روب M·Robe) بوماده به دائر درین تبعائی احتوا ایدن اثر نده شو صورتله بیان فکر ایدیور : « وقفک حقوق زده نظیری یوقدر . بو ، نه بروصیت ، نه بر هبه ، حتی نه ده بر Substituton (شرائط مخصوصه بی حائر هبه) در . »

وقف ، فرانسر حقوقک بومؤسسانه بکزه مدیکی کبی بزده ده هبه ووصیت ایله وقف آراسنده پک اساسلی فرقلر واردر . فی الحقیقه وقفی وصیت کبی تلقی ایتک طوغرو دکلدیر : وصیتده موصی اموالی مابعدالموته مضافاً تنظیم ایدر . بو زمان ایسه حال حاضرده موجود اولیوب استقباله عائد و غیر معین بر زماندر . وقفک احکامی ایسه مؤسسک حیاتنده جریانیه باشیلار . وصیت نظام ارثی نک (Statut successorale) بر قسیمیدر . موصی نظام ارثی به اوقدر رعایت ایدر که موصی لهری تعیین خصوصنده موصی به ویریلن صلاحیت ، احکام دینییه ایله وارثلره تخصیص ایدیلن حصه دن فضله اولره برشی اعطاسنه مساعد دکلدیر . وقف ، بالعکس احکام ارثیه به منافی اولابیلر . واقف ، اموالک صورت ترک و انتقالی تمامیه کندی ارزوسنه کوره ، سربست ، بلا مانع تنظیم ایدر و صیتده اولدیغی کبی معین حصه لری و حق لری محفوظ وارثلر یوقدر . واقف بتون اموالی اجنبیلر منفعته [*] Emphytéose : ماهیت مخصوصه بی حائر بر اجماردر که مستأجره پک واسع حقوق تأمین ایدر ؛ مدتی یوز سنه بی تجاوز ایده من .

حق بر قسم وارثك ضررينه اوله رق ديكر بر قسم وارثك منفعتنه وقف و تخصیص اید بیلیر .

والحاصل اولاً اجنبی به یعنی وارث اولمیان کیمسه به وصیت آنجق نلک مال حقنه نافذ و معتبردر ؟ وقفه ایسه بویه دکلدر . بر کیمسه بوتون اموالی ایسته دیکنه بلا مانع وقف ایتک اقتداری حقنر . ثانیاً بر کیمسه ورثه سندن برینه وصیت ایدر ایسه وصیتی ورثه سائر نک اجازته موقوفدر . اولر مجیز اولورسه معتبر اولور و مجیز اولمازسه معتبر اولماز . وقفه بویه بر اجازته لزوم یوقدر . ثالثاً وصیت بعد الموت دیونك انفاذندن صوکر انفاذاولوندیغی حالده وقفك حکمی در حال نافذ اولور . احکام قهیه جه مدیونك وقفی صحیحدر . فقط ۹۵۰ تاریخنده شیخ الاسلام ابوالسعود اقتدی مرحومك عرضی اوزرینه صادر اولان اراده سنیه ایله مدیونك وقفی تسجیلدن حکام منع ایدلشددر . بناءً علیه مدیون حال صحتنده املا کفی وقف ایتدکن صوکر وفات ایدوب ادای دینه وفی دیگر مالی اولسه داینلر وقفی حاکمه قض ایتدیروب اول املا کدن استیفای دین اید بیلیرلر . بونقطه ده وقف ایله وصیتك حکملری بردر . فقط بر کیمسه مدیون دکل ایکن حال صحتنده بعض املا کفی سجلاً وقف ایدوب بعده مدیون ولارق اصلاً ترک سی اولمادیغی حالده وفات ایسه بیله داینلر املاک موقوفه به مداخله ایده مزملر ؟ ایسته بونقطه ده وصیتك حکمیه وقفك حکمی بر دکلدر .

وقف ایله وصیت شو نقاط اساسیه ده فرقلر ارائه ایتمکه برابر نقاط فرعیه ده ده مختلف حکملره تابعدرلر .
وقف بره میدر ؟ بواکی مؤسسه ی اداره ایدن احکام و مبادی آراسنده بر مناسبت و مشابته وارمیدر ؟

اوروپا حقوق مؤلفلرندن بعضیلری بویه بر مناسبت و مشابته بولوندیغی فکری درمیان ایتشلردر . اسکندریه محکمه مختلطه سنک ۳ فسان ۱۸۹۵ تاریخلی بر قراری [*] بواکی مؤسسه آراسنده حقیق بر مناسبت بولندیغی قبوله قدر کیتمشدر . بو قراره کوره وقف برسی ملکیت محضه نک یعنی رقبه نک ترک ایدلدیکی امرخیر ایچون ، دیگرى انتفاعك معطوف اولدیغی موقوف عاقلر ایچون اولق اوزره بلا

بدل بر حکم مضاعف تأسیس ایدن بر هبه مرکبه در . محکمه بو مبدأدن حرکت ایدرک مؤسسه نك بطلان مطابق انتاج ایدرکینی کوسترمک ایچون حقوق طبیعی و عدالت بهانه سیله روما حقوقی مبادیسی و فرانسز حقوقک (Donner et retenir ne vaut) قاعده کلیه سنی (Adage) نظراعتباره آلیور .

بو محاکمه کی سقطلری کوسترمک کوچ دکلدر : اولاً روما حقوقی مبادیسیله فرانسز حقوقک و حقوق طبیعی نك بو خصوصده نه مناسبتی واردر ؟ اگر قیاس طریقله محاکمه ایدلک ایسته نیلورسه عوامل مقایسه دن اولمق اوزره حقوق اسلامیه مبادیسی ده دوشونمک لازم کلیر . بو حالحده وقفک بر هبه اولدیغنی کورمک قولایدیر . وقف ، هبه نك اوصاف اساسیه سنی اصلاً حائز دکلدر : اولاً هبه نك شرائط اساسیه سندن بریسی واهبک حالاً ترك و رفع یدیدر . بروفقک مؤسسی ایسه آن تأسیسندن اعتباراً ملکیت محضه سندن رفع ید ایدر سه ده مدت حیانتده انتفاع ایتک حقنی کندیسنه حفظ و تخصیص ایده بیلیر . وقفده صحیح اولان بویه بر قیده بی ابطال ایدر . ثانیاً وقف غیر قابل رجوعدر . ختی به کوره هبه بالعکس ، اساساً قابل رجوعدر . واهب شروط معلومه داخلنده مال موهوبی استرداد ایتک حقنی حائزدر . حتی نفسندن بو حق اسقاط ایتش اولسه بیهله . روما و فرانسز حقوقده هبه ده عدم قابلیت رجوع بر قاعده و اساس اولدیغنی حالحده حقوق اسلامیه ده بر استنادر . ایشته کورولور که وقف ایله هبه یکدیگرندن پک آیری شیلردر . وقف ایله هبه آراسنده دیگر بر طاقم اختلافات اساسیه ده اذکرا ایتک ممکندر : وقفی تأسیسه سائق اولان حس ایله وقف ایدیلن مال ، هبه ده کی حس ایله و مال موهوب ایله مشابهت عرض ایتمز . بوندن باشقه استثناء تجویز ایدنلردن باشقه اموال منقوله نك وقفی غیر جائزدر . هبه ده بویه بر قید یوقدر کذاک مال موهوبک ملکیتی واهبدن موهوب لهه انتقال ایدر . حال بوکه وقفده ملکیت محضه یعنی رقبه ملک الهیده قالارق منافعت انتقالی واقف طرفندن اختیار و آرزویه کوره تنظیم ایدیلیر .

وقف : ایسی فرانسز حقوقده کی Substitution لره بکزمی ؟

Substitution ده محافظه و بالاخره اعاده ایتک وظیفه سیله ملکیتی ترك ایتک واردر .

یعنی بر کیسه دیگرینه بتون ماملکنی دور ایدر او شرط ایله که اول کیسه بومالی

محافظه وبعد وفاته اعاده ايتك وظیفه سی حائز اولاجقدر . بوعادتا بره به در ، بر ميراث ويا هديه تأسيسيدر . حال بوكه وقفده من له الانتفاعك موهوب ليه ويا تعيين ايديلن بروارته بکزمه مدبکني کوستردک . Substitution ده وکیل کندي منفعتنه اولان حقيقي بر قيدشخصي (Servitude personnel) ايله بر شيك مالکي اولويور . فقط كيفيت انتقال آنجق بر حنينك عهده حقوقيه سندن (Patrimoine) [*] ايکجنيك عهده حقوقيه سنه بر طريق استخلاف (Par voie successive) ايله وقوع بولور . وقدرکه وکیل هبه يي رد ايدرسه حکم باطل اولور . زيرا وکیل وکالتی قبول ايتمه مکله کندي منفعتنه عايد اولان جهت محوا اوليور . وقفده ايسه معين اوليان موقوف عليه لک قبولی شرط اولمديغي کبي معين موقوف عليه ک عدم قبولی ده وقف بطلاننی انتاج ايتمز . شونی ده علاوه ايدلم که Substitution ده بوتون بر ملکيتک یعنی رقبه ايله برار منافعتک انتقال متمادیسي واردر . وقفده ايسه يالکيز انتفاع انتقال ايدر . وکذلک بر جوق احوالده وکیلک رضاسنه احتياج اولمده دن وبتون احوالده وکیلک رضاسيله وکالتک موضوعنی تشکيل ايدن اموال قابل بيع و فراغدر . بو حال وقفده موجود دکلدر . شو جهتی ده اونوتامالی که Substitution اکثر احوالده نتايجنی آنجق موکک وفاتندن صوکر ا حصوله کتير ، حال بوكه وقف ، مال موقوفی واقفک ملکيتندن در حال اخراج ايدر . مؤلفيندن بعضيلری ده وقفی بر مؤسسه وراثت کبی تلقی ايدر لر و بونی اصل احکام ارثيه به مخالف بولور لر .

قاضی شريحتک بيانی وجهله وقف ، حقیقه شارع اعظمک وضع ايتديکی احکام ارثيه ايله حال تناقضده ميدر و یکی بر مؤسسه وراثتميدر ؟ .
بوسؤاله جواب ويرمک ايجون اول امرده قوانين غریبه يي اداره ايدن حقوق ارثيه مبادیسی ذهندن چيقاره رق شريعت اسلاميه نقطه نظرندن مسئله يي ملاحظه ايتک ايجاب ايدر .

[*] Patrimoine اصطلاح حقوقیسی ترکیبه به (ذمت ، شخصیت حقوقیه ، کل حقوق) کبی تعبيرات ايله نقل ايدلشدر . (ذمت) يالکيز عهده اولان تکاليفی اراثه ايدر ، (شخصیت حقوقیه) ده اباشقه معنارده قولانیلور . (کل حقوقی) اولکی ايکی تعبيره نسبتله ده اابی ايسده محرو عاجز (عهده حقوقیه) تعبيریي وضع و بونی ديکتر لربه ترجيحاً ، شيمد يک ، استعمال ايدنيورز .

فرانسه و همان بتون اروپا اقوامی قانونگرینه کوره حق ارثی ، بر شخصه روابط طبیعی ایله مربوط اولان بر شخصک ذی حیات و قابل حیات اولارق دنیا به کلدیکی آندن اعتباراً وجود بولمقله برابر بو حق (مورث Decujus) ك عهدۀ حقوقیه سنی (Patrimoine) اونك حیائنده بر درجهیه قدر تحدید ایدر ورثۀ مقیده و مشروطه (Heritiers reservataires) نك وجودی ، کرچه بر ماملکی ملکینی ایستهدیکی بدل ایله ملکیتدن اخراج ایتمک هیچ بر مانع احداث ایتمز سده پاتریموانسك یا لکنز بر قسمندۀ بلا بدل تصرفه اهلیتینی تحدید ایدر . بو تحدیدک نتیجه سیدر که وراثت قاعده سی ، واهبک وفاتیله ، ورثۀ مقیده و مشروطه نك ضررینه اولارق حقسز بر صورتده ترك و تبرع ایدیلن مالی اونلر انتقال ایدن اموال میاننه ادخال ایدر ، بو صورتده حق ارث ، وراثتک کشادن اول مورثك (Cecujus) حیائنده بیله غیر قابل اعتراض بر صورتده نتایجی حصوله کتیریر .

حقوق اسلامیه ده ایسه حال اصلا بویله دکلدر . ورثۀ شرعیه نك صفی ، مورثك اموالی اوزرنده آنجق اونك وفاتندن صوکر^۱ بر حق تأمین ایدر؛ شونی ده تخطراتجلی که میراث وصیتك و دیونك ایفاسندن صوکر^۲ فالان اموالی احتوا ایلر . چو جو قلمری و دیگر خلف اولابیله جك اولانلری بولتان آدم حصص ارثیه ده وصیت طریقیله تعدیلات وجوده کتیره من ایسه ده حیائنده بتون اموالی کرک بر اجنبی به و کرک کندینه خلف اولابیله جکلردن بریسنه هبه ایتمکله بتون ورثه سنی میراثدن محروم براقه بیلیر بر حیات اولانلر آرمسندۀ سربستی^۳ تبرع غیر محدوددر ورثه نك حق آنجق مورثك وفاتندن صکره تحقق ایدر و وفاتی کوننده کی اموالی اوزرنده جریان ایلر .

حقوق اسلامیه ده مختلف فیہ اولمایان بو مبادی وقفک ماهیتی ده اعدلی بر طرزده تقدیر ایتمه به مساعددر . وقف ، بر حیات اولانلر آرمسندۀ بر هبه اولمدقدن باشقه قرآن کریمک تعیین ایتمدیکی احکام شخصیه به ، نظام شخصی وارثیه (Statut successorale) ده تعلق ایتمز ، بوتده ده داخل دکلدر زیرا بو نظامک [*]

[*] Statut réel, personnel successoral تعیراتی نظام عبنی ، شخصی ، ارثی دیه ترجمه ایتمک مناسبدر ظن ایدرم . ده موافق ترجمه لری بولونجه به قدر بولری استعمال ایدم جکم .

نطبق آنجی مورثک و فائندن صکره باشلار و بو انشاده وقفی تشکیل ایدن و یا بر هیه تک موضوعی اولان اموال، وقف ایله هیه تک و قوعلری آنسده و اکثر یا یلرجه مقدم مؤسسک باتریموانسندن چقمش بولونور. بو اوقدر دوغریدرکه فقهای عظام مرض مونده واقع اولان وقفی معتبر عدا یتزلر و بویله بر وقف وصیته بکزه دیلرکه ورثه شرعیته تک حصه لری اوزرنده بر تأثیر حصوله کترمز .

ملاحظات سابقه کوستریبورکه وقف اصلا نظام ارثیه داخل دکلدر و نظام شخصی به تعلق ایتمز. بو آنجی مسلمانلرجه مسلم مبادی مخصوصه به توفیقاً وقوع بولان بر شکل مخصوص فراغدر .

وقف ، نظام ارثیه اوقدر آز بکزرکه بر جوق مؤلفلر وقف موقتی قبول و بونک ، واقفک و فائندن اول بیلله ختام بولایله جکئی تسلیم ایدرلر . امام ابو یوسف بر آیدن فضله بر زمان ایچون فقرا منفعتنه اولان وقفی معتبر عد ایدر دیگر مجتهدلر بو مدتک هیچ اولمازسه بر سنه اولمسی فکرنده درلر . ایشته وقف موقتک ، ولوکه بعض مجتهدلرک فکر نیجه ، موجودیتی ، وقفی نظام ارشیده بر تغیر وجوده کترین بر عقد کبی کوسترمک ایستیلرک فکرلرینک نه قدر خطالی اولدیغنی کوستریبور .

وقف ایدیان مال واقفک عهده حقوقیه سندن چیقار ، فقط واقفک کندی آرزوسیه و بر مقصد معین ایله چیقار و بو مقصدک حصولنی تأمین ایچون عادتا محجور قالیر. بو مقصوده مالک ملک التهمید محبوس قالمسیدر . مال محبوس حقوق خصوصیه قواعدینه و بالخاصه انتقال و وراثت قانونلرینه تابع اولمقدن قورتولور . فقط وقفک غایبی اولان شی حاصل اولمازسه مال سربست قالارق دائره فعاله تجارتنه داخل اولور ؛ ملک صفتنی بالا کتساب مؤسسسه و یا ورثه شرعیسه عودت ایدر و شرعاً معین اولان نظام ارثی جریان اصلیمسی آلیر ، زیرا مانع اولان حال وقفیت زائل اولمشدر . کذلک وقف قابل اجرا اولما نیجه منفسخ اولور و بالنتیجه مال موقوف مؤسس وقفه و یا ورثه سنه عودت ایدر . عینی وجهله وقفک متعلق اولدیغنی امر خیر و یا فقع عام منعمه اولنجه مال موقوف اکتساب حریت ایدر . مجتهدین فقها بر مسلمانک ، کندی مذهبدن باشقه بر مذهب احکام نیجه بر وقف انشاسنی قبول ایدرلر . فقط واقف ، یالکیز وقف خصوصنده او مذهب

احکامه تابع اولور ، مجتهدین عظام طرفلرندن واقفله اعطا اولتان بو حریت
 - که بویه بر حریت بالکمز وقفه قبول ایدلمشدر - شونی اثبات ایدیورکه: وقف
 قواعدی سالکترینک آرزو واراده لرینه کوره قابل تغییر و تعدیل اولسایان
 نظام شخصی وارثیدن هیچ بریسنه عائد دکلدر. هیچ کیسه نك ذهنته وارد اولماز که
 برخفی ، میراتی مالکی مذهبی قواعدینه کوره تنظیم و وصیتی اومذهب احکامه
 توفیق ایده بیلسون . مسلمانلرک نظام شخصی وارثیسی سالک اولدقلری مذهب
 طرفندن تعیین ایدلمشدر. و بونک احکامی دکیشدیر یله من. بروقفک مؤسسه ویریلن
 حددن افزون و مستثنی مساعده ، اکر وقف نظام ارثی به تعلق ایتسه یدی ، هیچ
 بر زمان اعطا ایدلمزدی .

شریعت اسلامیه نك بو قطعی و صریح احکامه قارشى بعض مؤلفین ایله برابر
 مختلف اسلام مملکتلرندده بولتان بعض محاکم مختلطه وقفی بر مؤسسه وراثت کی
 تلقی ایتمکدن چکنمه مشلدر .

از جمله :

رئیس عائله بروقف تأسیسیله اصول توریثی تعدیل ایده بیلیر . (جزایر استیفاف

محکمه سی ۶ نیشان ۱۸۶۸)
 وقف ، خصوصی بر نظام وراثت احداث ایدر . (عینی محکمه ۱۵ شباط ۱۸۶۸

۱ مایس ۱۸۷۹)

قانون اسلام ایکی صورت توریث قبول ایدر : بری قانون ایله معین ، دیگرى
 اراده انسانیه ایله معین اصول انتقال . (عینی محکمه ۲۳ مارت ۱۸۷۴)

من له الانتفاعلردن هر بریسنک وقف واردا تندن بر حصه سی تعیین ایتک منحصر آ
 نظام شخصی به تابع بر مسئله وراثت میدان چیقاریر .

(اسکندریه محکمه مختلطه سی ۱ حزیران ۱۸۹۲)

شود کر ایتدی کمز ودها بر جوق امثالک ذکرى ممکن اولان مقررارنده مندمج
 نظریه ، عدلی بر نقطه نظردن غیر قابل قبولدر . وقف ، قرآنک وضع ایتدیکی
 اصول توریثدن باشقه بر اصول توریث احداث ایتیمور و حقوق ارثیه یی اصلا تقید
 ایتیمور. ورثه شرعیه دائماً قرآنک وضع ایتدیکی ترتیب داخلندده مقادیره مالکدر.

یا لکڑ اولر، مورث لربنک عہدہ حقوقہ سندن (Patrimoine) دھاوالجہ چیمش اولان اموالہ وارث اولامازلر . زیرا او اموال صورت مطلقہ قانونی و شرعی بر صلاحیتہ میراث خارجہ جیقارلشددر .

بالادہ مذکور مقرراندہ تصادف ایدیان خطانک سببی اولاکلہ تشوشتایددر . بروفقک مؤسسہ ، صور انتقالی کندی ارزوسنہ کورہ تعین ایدر یعنی اموال موقوفہ نیک حق انتفاعہ متعاقباً نائل اولاجق اولان اشخاصی تعین ایلر . من لہ الانتفاع لردن بریسی وفات ایدنجہ اونی تعقیب ایدن منتقل الیہ وقفدن استفادہ خصوصندہ اوکا خلف اولور فرانسه حقوقندہ « Succession » کلمہ سی معنای عدلیسندہ « L'herédité » یہ تعلق ایدر . بوندن شوندیجہ استخراج ایدلشددر کہ : مادام کہ بر من لہ الانتفاع، دیگر بریسنہ خلف اولیور . (بو آنجق Succeeder کلمہ سی عمومیتلہ Venir-après معناسندہ قول لانیلمق شرطیہ دوغرودر) دیمک کہ وقف، خصوصی بر ترتیب ارثی تأسیس ایدیور . بوصورتلہ نظام ارثی یہ داخلدر .

خطانک منعی ایشته بورادہدر . بعض قانونلرک وقفہ متعلق موادندہ غیر موافق تعمیراتک استعمالی ازالہ صدندہ بولوندیغمز خطانک ویا کلش تالقینک اورتہ دن قالماسنہ ودوام وانتشار ایتسنہ باعث اولشددر . مصر قانون مختلفانک ۷۷ نجی مادہ سندہ شوسوزلرہ تصادف اولتور : « میراث ، متوفانک منسوب اولدینی ملنک قانونلربنہ کورہ تنظیم ایدیلیر . مع هذا اموال موقوفہ نیک حق انتقالہ متعلق اولان حقوق ارثیہ (Droit de succession) قانون محلی ایلہ تنظیم اولتور (Droit de succession) تعمیری بریسنہ حقوق تعقیب ، حقوق انتقالہ کبی بر معنی افادہ ایدن بر تعییر قونولسہ خطا زائل اولور .

مع هذا مصر قانونلربنک ہیئت عمومیه سی، ذکر ایتدیکمز خطالر ایلہ برابر، وقتی نظام شخصی وارثیہ دکل ، نظام ملکی بہ ادخال ایدر . مصر تشکیلات عدلیہ قانونشک ۲۶ نجی مادہ سی مصر حکومتی « بریلرک نظام شخصینہ متعلق قوانینی نشرہ مجبور قلیوردی . ۱۸۷۵ دە بو نشریات وقوع بولدی . نظام شخصی بہ و باشلیجہ وراثتہ ، وصیتہ ، ہبیہ متعلق احکامی متضمن اولان بو مجلہ قوانینک وقفہ متعلق احکامی محتوی اولدینی کورویور . اکر وقف مہرہانکی بر جہندن نظام ارثی بہ متعلق اولسہ یدی بو مجلہ بہ داخل اولوردی .

قوانین عثمانیه نك وقفی نه صورتله تلقی ایتدیکنه یعنی اونی نظام شخصی وارثی ایله نظام ملکیدن هانکیسه ادخال ایتدیکی مسئله سنه کئنجه : تفریق وظائف حقیقه شیمدی به قدر تنظیم ایدیلان نظامات ایله ۳۱ تشرین اول ۱۳۳۳ تاریخده نشر ایدیلان اصول محاکمات شرعیه قانونی اوقاف دعوالرینک رؤیتی محاکم شرعیه نك دائره وظائفی میانه ادخال ایدیور . محاکم شرعیه نك صلاحیتی داخلده کی مواد عمومیتله وراثت ، وصیت ، نکاح کی نظام ارثی و شخصی به متعلق اولان موادر . وقفک بو میاده بولمسی اونکده نظام شخصی و ارثی به داخل تلقی ایدیلدیکنه دلالت ایده بیلیر اکر تفریق وظائف مسئله سنده اساس ، علی الاطلاق نظام شخصی و ملک کی دعوالرینک صلاحیت رؤیتی تفریق ایتک فکری اولسهیدی بو مطالعه نك زیاده وارد عد اولنوردی . حال بوکه تفریق وظائفده بویه بر اساس تعقیب ایدله مشدر . ذیرا احکام عدلیه نك بویه بر تقسیم حقوق اسلامیه و عثمانیه ده متعارف و قانونلرک بواساسه کوره ترتیبی معتاد دکلدر . بویه بر تفریقک سببی دها زیاده تقنین ایدله مش موادک محاکم شرعیه وظائفی میانه ترک ایدلمس اولمسنده آرا مالیدر . بوندن باشقه نظام شخصی به داخل موادرن بهضیلرینک حل و فصل صلاحیتی محاکم نظامیه به ترک ایدلمشدر . شو اسبابه بناء بزده تفریق وظائفی ، نظام شخصی و ملکینک بر تفریق کی تلقی ایتک و اوندن وقفک نظام شخصی وارثی به داخل عد اولنیدیقی استتاج ایتک دوعرو دکلدر .

مسققات و مستغلات وقفیه نك انتقالاتی قانونی ، وقفی بر مؤسسه وراثت کی کوستره مز . چونکه بالاجارتین صقیله ممتاز و مظهر تداول اولان مسققات و مستغلات وقفیه خاصه اساسیه سی چوقدن غائب ایتمش و یکی بر مقوله اموال احداث ایتمشدر . بو ایسه موضوع بحثزدن خارجدر .

نظریات حقوقیه و تشکیلات مختلفه عدلیه دن استنباط ایتدیکنمز دلائل مسروده وقفک نظام شخصی و ارثی به داخل اولمیدیقی و اونک یکی بر مؤسسه وراثت کی تلقی ایدیله میه جکی و کرک حقوق اسلامیه و کرک اروپا حقوقده باشقه هیچ بر عقد و تصرفه قابل قیاس اولمیدیقی کوسترمه کافیدر .

حقوق اسلامیه نك بداعی و اصلی بر مؤسسه سی اولان وقفک حیات اجتماعیه ده کی

اهمیت و تأثیر آئین و اقتصاداً اولان موقع و قیستدن بحث اتمک مناسب اولاجقدی.
فقط آله موضوع بحثی تصویر ایدم جک و تائق و دلائل احصائیة مفقود
و بونلرک مدارکی شیمدیلک همان غیر ممکن اولدیغندن و بوخصوصده اساساً معلوم
اولان ملاحظات و نظریاتک تکرارندن برفائده حاصل اولیه خفندن بختمزلک بوجهتی
مجبوراً تأخیر ایدیوروز.

بیروت حقوق مکتبی اراضی و اوقاف معلمی

جوپور قاضی زاده

مسین نابجی

